

En guide om strandröjning inom vattendragsprojekt och vid rensning av utfallsdiken

KATJA HAUKILEHTO

GUIDE 2 | 2016

**EN GUIDE OM STRANDRÖJNING INOM VATTENDRAGSPROJEKT
OCH VID RENSNING AV UTFALLSDIKEN**

Närings-, trafik- och miljöcentralen i Södra Österbotten

Pärmbild: Outi Leppiniemi

Tryckeri: Juvenes Print

ISBN 978-952-314-386-9 (tryckt)

ISBN 978-952-314-387-6 (PDF)

ISSN-L 2242-2927

ISSN 2242-2927 (tryckt)

ISSN 2242-2935 (webbpublikation)

URN:ISBN:978-952-314-387-6

www.doria.fi/ely-keskus

Innehåll

En guide om strandröjning inom vattendragsprojekt och vid rensning av utfallsdiken	3
Strandväxtlighetens betydelse.....	4
Undvik vanliga fel	6
Lagen bör alltid beaktas	10
Vem får röja?	13
Hur ska jag röja?	14

En guide om strandröjning inom vattendragsprojekt och vid rensning av utfallsdiken

KATJA HAUKILEHTO

SYFTET MED DENNA GUIDE ÄR ATT SPRIDA UT INFORMATION OM GENOMFÖRANDE AV RÖJNING PÅ STRÄNDER OCH OM DE EFFEKTER SOM RÖJNINGEN MEDFÖR. GUIDEN ÄR AVSEDD FÖR ANSVARSPERSONER I OLIKA SLAGS VATTENDRAGSPROJEKT OCH PROJEKT FÖR RENSNING AV UTFALLSDIKEN SAMT FÖR MEDBORGARE SOM PLANERAR STRANDRÖJNING.

Strandväxtlighetens betydelse

LÄNGS DIKEN VÄXER ÖRTER OCH TRÄD SOM MED SINA RÖTTER BINDER JORDEN PÅ DIKETS SLÄNTER OCH FUNGERAR SOM ETT NATURLIGT EROSIONSSKYDD PÅ STRANDEN. VÄXTLIGHETEN FÅNGAR UPP FAST SUBSTANS OCH UTNYTTJAR NÄRINGSÄMNE SOM ANNARS SKULLE URLAKAS TILL VATTNET.

Trädens beskuggning jämnar ut variationer i vattnets temperatur och gör vattnet svalare samt förhindrar att fårorna växer igen. Strandväxtligheten har stor betydelse för fiskar speciellt på grunda och öppna strandområden under värmeperioder. Strandväxtligheten är mycket viktig för reproduktion av vårlekande fiskar.

Strandväxtligheten erbjuder skyddsplatser, vandringsvägar och näring för fiskar, fåglar och övriga organismer. Åkanternas betydelse framhävs nuförtiden, då antalet öppna diken har blivit färre och förbindelserna mellan olika livsmiljöer har blivit sämre till följd av täckdikning.

Växtligheten formar vattendragets stränder och botten samt skapar mångsidiga bottenmiljöer, som ger skyddsplatser och växtunderlag för olika organismer. För fåglar såsom rapphöna har växtligheten längs åkanterna stor betydelse. Rapphönor trivs i öppen miljö, men förutom att hitta föda, så behöver den också hitta skydd, som låga busksnår och högt gräs kan erbjuda.

da. Viktiga livsmiljöer för rapphöna är bl.a. åkerrenar och dikeskanter.

Strandväxtligheten domineras i allmänhet av snabbt växande lövträd (t.ex. klibbal), som har stor betydelse eftersom de kan erbjuda näring och livsmiljöer åt olika djursamhällen.

Strandväxtligheten jämnar ut flödestoppar och bromsar flödet under översvämningen. Samtidigt är det viktigt att sörja för vattenströmningsförmågan i synnerhet i områden som lätt svämmas över där översvämningen orsakar skada. Träd som stjälp, tätt strandträdbestånd, uppslamning och igenväxning minskar fårans vattenströmningsförmåga, vilket kan leda till att det uppstår översvämningsproblem exempelvis på åkermark.

Trädbestånd och övrig växtlighet på strandområden har ofta röjts i samband med olika restaureringsprojekt och markägare har många gånger utfört det ganska radikalt.

Det är viktigt att säkerställa tillräcklig vattenledningsförmåga i fåran,

speciellt i översvämningss känsliga områden, där översvämningar medför skador.

Växtligheten formar diket och dess kanter samt inverkar på vattenorganismernas levnadsförhållanden. Bild: Outi Leppiniemi.

Undvik vanliga fel

I MÅNGA FALL HAR TRÄDBESTÅNDET OCH BUSKAGET PÅ STRANDEN AVLÄGSNATS NÄSTAN HELT. TILL FÖLJD AV DETTA HAR DET BILDATS RIKLIGT MED VIDESNÅR PÅ DE RÖJDA OMRÅDENA ELLER ETT JÄMNSTORT ENFORMIGT SNÅR PÅ STRANDOMRÅDET.

En övertät snårskog tappar kvistar nertill längs stammen då den växer, men behåller en tät krona. Slutresultatet är sämre än naturtillstånd med tanke på strandskuggning, skydd och häckningsträd samt svagare förna-
produktion, strandstabilitet och landskapshelhet. Slutresultatet har ofta varit sämre än naturtillståndet. Minsk-

ning av beskuggning på stranden medför också att vattnets temperatur i fåran stiger, vilket försämrar fiskens levnadsförhållanden och ökar igen-
växningen av fåran.

Då rensning av utfallsdike planeras, löns det att beakta alternativet att rensa och röja bara på ena kanten av diket.

Trädbeståndet på stranden är ett viktigt grönområde för naturen.

Trädbeståndet skyddar även fåran från att växa igen och stranden från att bli buskbevuxen. Röj endast vid behov.

Röjning kan medföra ras längs dikeskanter och öka erosionen. Bilder: Katja Haukilehto, Outi Leppiniemi

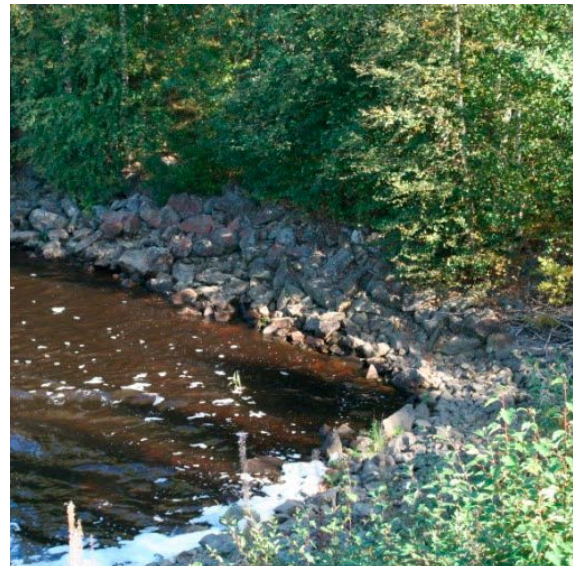
Akanter kan rensas med olika slags metoder, t.ex. med energigrip. Bild: Unto Tapio.

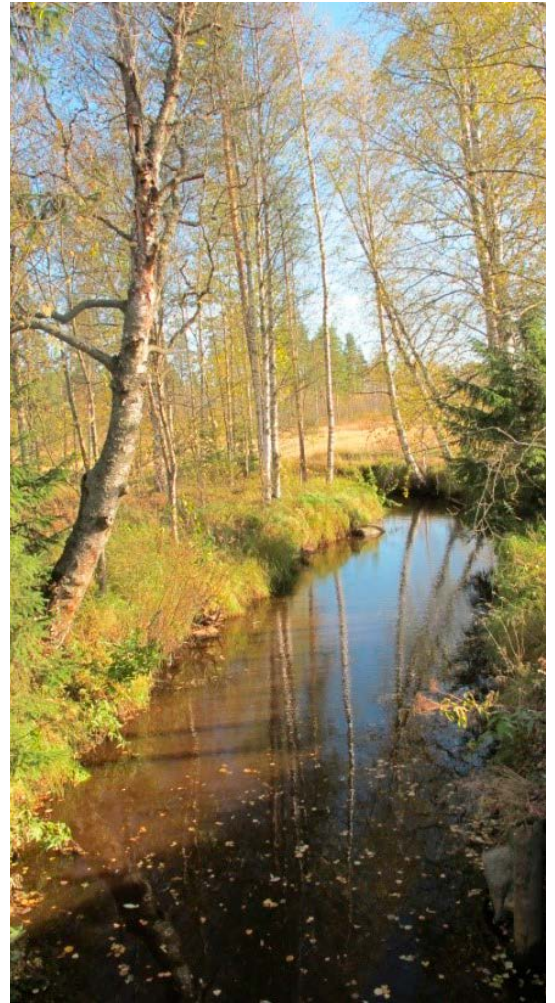

Kalhugg inte området!

Sträva efter att skapa ett bestånd med större träd på strandområden som ger skyddande beskuggning. Även röjningsbehovet minskar med tiden.

Erosionsställen kan skyddas t.ex. med stenbeläggningar. Bilder: Katja Haukilehto

Strandväxtligheten har betydande inverkan på landskapet.
Bilder: Outi Leppiniemi

Lagen bör alltid beaktas

LAGEN BESTÄMMER HURDANA ÅTGÄRDER MAN KAN VIDTA I VATTENDRAG OCH VILKA METODER MAN KAN ANVÄNDA VID GENOMFÖRANDET.

Vattenlagen: I samband med sådana projekt som gäller vattendrag, bör man ansöka om tillstånd hos regionförvaltningsverket, ifall åtgärden kan skada vattennaturen och dess funktion (Vattenlagen 3:2). Även bäckar räknas som vattendrag (Vattenlagen 1:3).

En anmälan till NTM-centralen bör göras för sådana muddrings- och dikningsprojekt som inte överskrider tillståndströskeln. I anmälan bör det komma fram uppgifter om projektet, på vilket sätt det skall genomföras och miljökonsekvenser. (Vattenlagen 2:6, 2:15 ja 5:6)

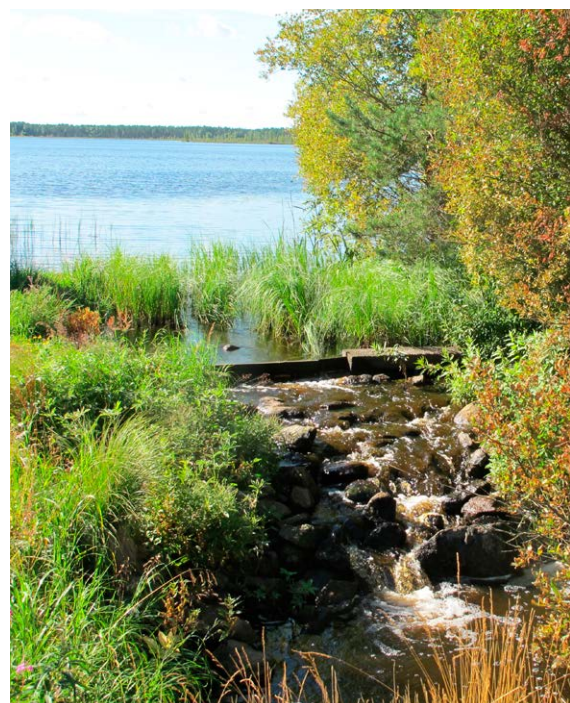
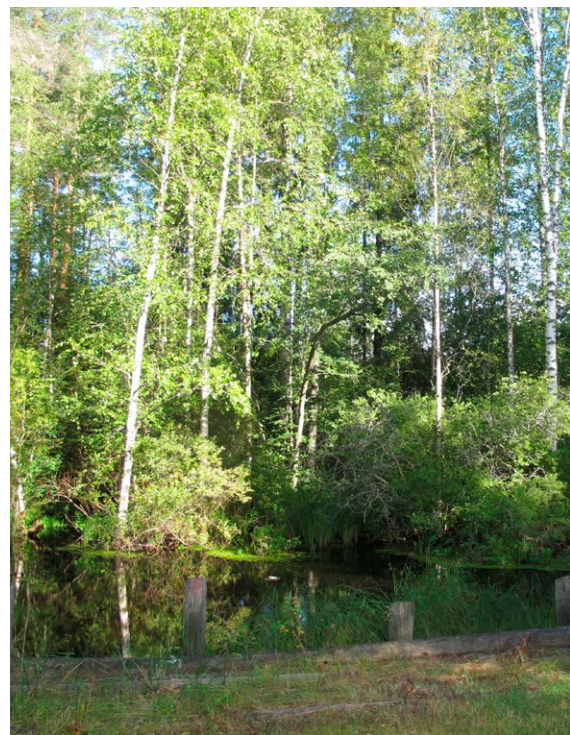
Ändringsförbud av små vattendrag gäller rännilar, källor, tjärnar, flador och glosjöar. Med hjälp av förbudet strävar man efter att bevara de naturtyper bestående av småvatten som är viktiga med tanke på naturens mångfald. Regionförvaltningsverket kan bevilja undantag från ändringsförbudet av småvatten, ifall målen för skyddet inte avsevärt äventyras. (Vattenlagen 2:11).

Skogslagen bestämmer om viktiga livsmiljöer som bör behandlas så att deras egenskaper bevaras. (Skogslagen 3:10)

Enligt **naturvårdslagen** är det förbjudet att förstöra sådana förekomstplatser som är viktiga för de arter som kräver särskilt skydd, ifall det har fattats beslut om gränserna för området (Naturvårdslagen 6:47).

Med naturvårdslagen har det inrättats skyddsområden i enlighet med skyddsprogram vilka innehåller även vattennatur (Naturvårdslagen 3:10).

Naturtyper skyddas med naturvårdslagen (t.ex. klibbalskärr). Enligt lagen får de områden som hör till de skyddade naturtyperna och befinner sig i naturtillstånd eller i ett därmed jämförbart tillstånd inte ändras (Naturvårdslagen 4:29).

Vem får röja?

DEN ALLMÄNNA UPPFATTNINGEN ÄR ATT UNDERHÅLLET AV EN FÅRA HÖR TILL DEN SOM ÄGER FASTIGHETEN INVID FÅRAN. DELÄGARLAGET, SOM ÄGER VATTENOMRÅDET, ÄGER OFTA ÄVEN UPPLANDNINGSMARKER PÅ STRANDOMRÅDET. VID RÖJNING PÅ SÅDANA OMRÅDEN BÖR MAN BE OM DELÄGARLAGETS LOV.

Om det har grundats ett dikningssammanslutning eller vattenrättslig sammanslutning (dikningsbolag eller vattenståndsregleringsbolag enligt den gamla vattenlagen) för underhåll av fåror, har sammanslutningen ansvar för underhållet och röjningen av fårorna.

När man planerar restaurering eller röjning av en fåra, finns det skäl att granska, om det under de föregående årtiondena har genomförts torrlägnings- eller vattenståndsregleringsprojekt i fåran. I vattenrättsliga beslut samt i beslut vid dikningsförrättningar tar man ställning till vem som har ansvar för underhållet av fåran.

Inom istandsättningsprojekt kan det uppstå osäkerhet om restaureringen enligt tillstånd eller dikningsplan bör behandlas hos myndigheten. Om underhållet av fåran har försumats under en lång tid, kan det ha utvecklats en ny naturtillståndslignande situation i den dikade fåran. Det kan ha uppstått naturvärden, som inverkar på de rättsliga förutsättningarna för dikning i fåran. I sådana fall ska tillståndsbehovet utredas av NTM-centralen.

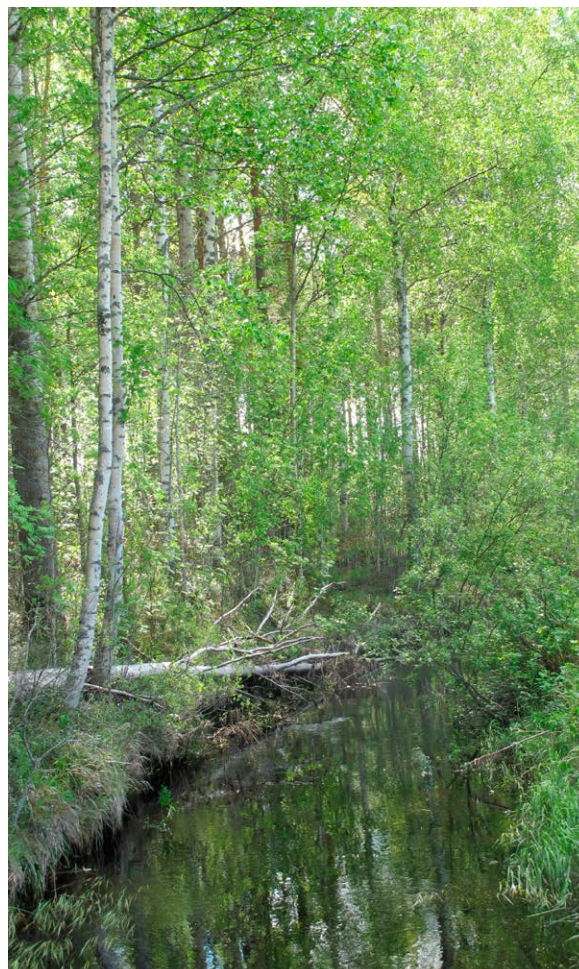
Om man låter någon utomstående utföra röjningen av fårans stränder, bestäms betalningsandelen för varje delägare i huvudsak enligt den uppgjorda fördelningen för underhåll. Dikningsbolaget eller vattenståndsregleringsbolaget kan fatta beslut om att varje fastighetsägare själv röjer stranden vid sin egen fastighet. Om någon av delägarna motsätter sig, bör röjningen utföras av sammanslutningen. I detta fall fördelas kostnaderna enligt fördelningen.

miljo.fi > Vatten > Utnyttjande av vattenresurser > Torrläggning av jord och dikning > Grundtorrläggning

Hur ska jag röja?

BEAKTA FÖLJANDE SAKER NÄR DU PLANERAR OCH GENOMFÖR STRANDRÖJNING I SAMBAND MED UNDERHÅLLSDIKNING OCH VATTENDRAGSPROJEKT:

1. Ta reda på eventuellt underhållsansvar på stranden. Har det under de senaste årtiondena utförts torrläggnings- eller översvåmningsprojekt på området, då underhållsansvaret kan höra till bolaget i fråga.

2. Kom överens om rökning med delägarlaget, om det område som skall röjas når uppländningsmark. Diskutera rökningssprojektet även med dina strandgrannar.

3. Ta reda på om det på området finns naturskyddsområden, områden där hotade arter förekommer, naturtyper som bör skyddas eller övriga objekt, som bör beaktas i samband med rökningen.

4. Överväg om det verkligen finns behov av rökning och slå sedan fast mål och arbetsmetoder för rökningen. Beakta även möjligheten att rensa och röja endast fårans ena strand.

5. Tajma åtgärder på strandområden så att de inte utförs under fåglarnas häckningstid 1.4.–31.7.

6. Gallra i huvudsak sådana trädbestånd och buskage på stranden som består av mycket täta och döda snår. Rök så att det blir små gläntor i sammanhängande strandsnår. Beroende av omständigheter kan storleken på gläntorna som röjs variera från några meter till tiotals meter.

Ortolansparv

Skogsklocka

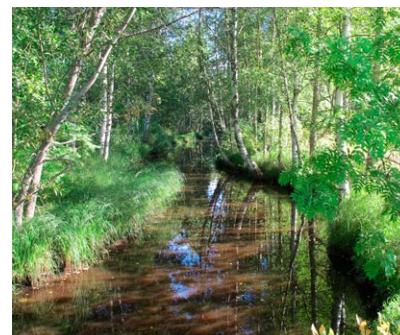
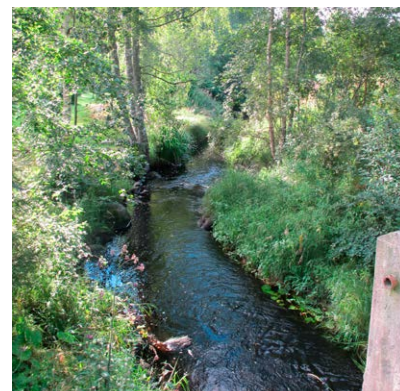
Hotade arter är bl.a. skogsklocka som också trivs på dikeskanterna, och ortolansparv som väljer busksnår längs åkrar som sin sångplats. Ortolansparven har minskat kraftigt under de senaste åren. Bilder: ortolansparv: Toni Etholén, skogsklocka: suomenniittysiemen.fi

7. Lämna kvar träd och buskar av olika ålder på stranden samt så många olika arter som möjligt. Om trädbeståndet och buskaget på stranden avverkas helt på en gång, växer det upp ett enformigt och jämnstort snår på området.

8. Från buskaget som lämnas kvar, avlägsnas sådana delar som förhindrar tillväxt, gör landskapet fulare och orsakar skadliga översvämningar. Lämna kvar ett par snårskogar som bevaras i sitt naturtillstånd i samband med gallringen.

9. Lämna också kvar träd för att garantera produktionen av murkna träd. T.ex. hålträd, högstubbar och lågor ökar naturens mångfald.

10. En del av sådana strandträd som har fallit i vattendraget på ett naturligt sätt kan lämnas kvar, om det inte finns betydande risk för ras eller översvämningar. De får inte heller medföra risk för båtförare.

11. Utför åtgärderna särskilt försiktigt, om det är fråga om t.ex. välformade träd eller buskar, objekt som är sällsynta och av betydande skyddsvärde, mossbevuxna träd och delvis murkna lågor, ståtliga träd med knöl/häxkvast eller rottorra träd och hålträd eller skyddszonen mellan fåran och stranden.

12. Åtgärda videsnår eftertänksamt. Videsnåren ger även bra beskuggning och erosionsskydd på stranden. Lämna kvar de gamla videbuskarna och röj sådana som har vuxit efter tidigare röjning. Många ryggradslösa djur är beroende t.ex. av murket trä av "modervide", särskilt av säl.

13. Rikta röjning av alsnår till sådana 10–20-åriga övertäta aldungar som har uppstått efter slytillväxt.

14. En grävmaskin eller traktor kan förses med en kross som är lämplig speciellt för röjning av buskar och videsnår. En energigrip passar särskilt bra för avverkning av energivirke och för förstagallring, dvs. att avlägsna ett ungt trädbestånd. S.k. klippaggregat som fästs i grävmaskinen eller traktorn lämpar sig bra för att avlägsna enstaka träd.

15. Fäll inte träd ner i vattendrag, utan fällriktning borde vara bort från vattendraget. Undvik att söndra och luckra upp markytan i närheten av vattendraget, speciellt när röjningen utförs maskinellt. Det rekommenderas att avverkningen på våta stränder och torvmarker utförs vintertid.

16. Avlägsna träd på strandbrinken så att rötterna som binder marken lämnas kvar. Plocka bort röjningsavfallet om det är möjligt. Se till att avfallet inte hamnar i vattnet så att halten av näringsämnen i vattendraget eller marken inte ökar, samt att ris som kommit i fåran inte förhindrar vattenflödet.

Jättefloka

Jättebalsamin

Blomsterlupin

Främmande arter såsom blomsterlupin, jättefloka och jättebalsamin konkurrerar med de ursprungliga växtarterna.

17. Ett tätt buskage på stranden kan under en översvämning styra vattnets strömmande till den motsatta stranden. Minska denna effekt genom att avlägsna grenar som har fallit i vattendraget för att förebygga erosion på den motsatta stranden.

18. Rör inte mera utrymme för främmande arter. En främmande art är en art som inte ursprungligen har förekommit i naturen och inte kan ha spridit sig till nya livsområden på egen hand. Många främmande växtarter, som t.ex. lupin, vresros, jättebalsamin och jätteloka tränger kraftigt undan våra ursprungliga växtarter.

19. Med tanke på vattendragets beskuggning borde träd och buskar finnas särskilt på fårans södra strand, vilket innebär att också beskuggningen på åkrar blir liten. Man kan även plantera träd och buskar. Då används sådana arter som är karakteristiska för området, t.ex. i Österbotten gråal, björk, sälg och rönn

20. Man kan förebygga erosionsskador genom att lämna en tillräcklig bred zon på strandområden, där man kan röra sig lätt och växtligheten kan utveckla sig naturligt. Det vore lönsamt att inte fälla trädbeståndet på strandområden längs bäckar, åar och älvar på en minst 15 meters remsa. Som erosionsskydd på stränder används vanligtvis bl.a. bergkross, rund natursten och morän samt bottenrösklar.

Syftet med denna guide är att ge information om genomförande av strandröjning och inverkan av röjningen. Guiden är ämnad åt ansvarspersoner inom olika vattendragsprojekt och rensningsprojekt i utfallsdiken samt åt medborgare som planerar strandröjning.

GUIDE 2 | 2016

EN GUIDE OM STRANDRÖJNING INOM VATTENDRAGSPROJEKT OCH VID RENSNING AV UTFALLSDIKEN

Närings-, trafik- och miljöcentralen i Södra Österbotten

ISBN 978-952-314-386-9 (tryckt)

ISBN 978-952-314-387-6 (PDF)

ISSN-L 2242-2927

ISSN 2242-2927 (tryckt)

ISSN 2242-2935 (webbpublikation)

URN:ISBN:978-952-314-387-6

www.doria.fi/ely-keskus | ntm-centralen.fi

